

Llibre I, Títol V: Dels lliberts¹ De libertinis

Lliberts són els que han sortit per manumissió d'un just² esclavatge. La manumissió³ és doncs l'atorgament de la llibertat⁴ (de *manu datio*), doncs mentre algú està en esclavatge, es troba sotmès a la mà i potestat d'altri, però un cop manumitit queda lliure d'aquesta potestat. La qual cosa tingué el seu origen en el dret de gents, doncs per dret natural tots els homes neixen lliures, i per tant no podria existir la manumissió si l'esclavatge fos desconegut. Però posteriorment quan el dret de gents introduí l'esclavatge, vingué a continuació el benefici de la manumissió, i essent abans una mateixa la condició de tota la humanitat, començà a haver-hi, pel dret de gents, tres classes d'homes: els lliures; oposats a aquests, els esclaus; i, en tercer lloc, els lliberts, que havien deixats de ser esclaus. Instituta, 1, 5, pr.⁵

De diferents maneres té lloc la manumissió⁶: per les constitucions dels Emperadors en les sacrosantes esglésies⁷, per la vara (*vindicta*)⁸, o entre amics o per carta⁹, per testament o per qualsevol altre acte d'última voluntat¹⁰. També es pot atorgar la llibertat a l'esclau d'altres maneres, les quals han estat introduïdes tant per les antigues constitucions, com per les nostres¹¹. Instituta, 1, 5, 1

Els esclaus tanmateix, acostumen ser manumitits en qualsevol ocasió per llurs propietaris; fins al punt que també poden ser-ho al de pas del Pretor¹², el Precònsul o el President s'adrecen al bany o al teatre. Instituta, 1, 5, 2¹³

¹ CJ.10.58.0. *De libertinis*. Codi 1, 13; 6, 7.

² D'acord amb el dret.

³ La paraula *manus* entre els antics significa el mateix que *potestas* i *missio* alliberar (deixar d'estar sota potestat d'altri), en aquest sentit Digest 1, 2 De l'origen del dret i de totes les magistratures, i de la successió dels juriconsults, 2, 1 (Pomponi).

⁴ Facultat de tot *dominus* que podia abandonar les seves coses, i així donar la llibertat a l'esclau.

⁵ Gai 1, 11 Classificació dels homes lliures en ingenus i lliberts: dels ingenus

Digest 1, 1 De la justícia i del dret, 5 (Ulpia)

Digest 1, 5 De l'estat de les persones, 6 (Gai)

Codi 6, 7

⁶ Existeixen dos tipus de manussions; les solemnes: per testament, pels cens o per *vindicta*, que requerien la intervenció d'una autoritat pública a títol d'acceptació del noi ciutadà; les privades com a reconeixement del patró de no exercir el seu domini, però no comportava l'adquisició de la ciutadania.

⁷ Codi 1, 13, 1 i 2

⁸ Digest 40, 12 De la causa sobre la llibertat, 1 (Ulpia) la manumissio com a ficció del *liberis causa*

⁹ S'exigeix 5 testimonis per a la seva validesa, Codi 7, 6, 1, 1 i 2.

¹⁰ Instituta 2, 24, 2

¹¹ Codi 7, 6, 1, 3 a 12.

¹² Aquest fet s'explica perquè les manumissions eren actes de jurisdicció voluntària, es podien fer doncs sense necessitat d'estar constituït el Tribunal, ja sigui en dies *fasti* o *nec fasti*.

¹³ Gai 1, 20 Classificació dels homes lliures en ingenus i lliberts: dels lliberts: dels ciutadans romans i dels llatins

Digest 40, 2 Dels manumitits amb la vindicta, 7 (Gai)

La condició dels lliberts havia estat abans de tres maneres: els que eren manumitits aconseguien la més gran i completa llibertat¹⁴, i esdevien ciutadans romans; els que adquirien una llibertat menor i es convertien en llatins per disposició de la llei Junia Norbona¹⁵; o bé els que adquirien una llibertat mínima¹⁶ i només eren comptats entre els dediticis per la llei Elia Sènica¹⁷. Però, certament des de fa molt de temps la pitjor condició dels dediticis¹⁸ caigué en desús, i com que el nom de llatins era poc freqüent, per això, desitjant la nostra pietat millorar-ho i completar-ho tot, ho hem corregit i reintegrat al seu primitiu estat per mitjà de dues constitucions¹⁹, doncs en els primers temps de la ciutat de Roma hi havia tan sols la única i natural llibertat, la mateixa per al manumissor que per al manumitit, a no ser que fos aquell ingenu i l'altre llibert. La classe dels dediticis els hem suprimit per una constitució promulgada entre les nostres decisions, amb les quals, per consell de l'insigne Tribonià, el nostre qüestor hem resolt les controvèrsies del dret antic; hem reformat també per altra constitució que sobresurt d'entre les lleis imperials, la classe dels llatí-junians, i tot el que referint-se a ells s'havia observat, per suggestió del mateix il·lustre qüestor, i hem atorgat a tots els lliberts la ciutadania romana²⁰ sense tenir en compte l'edat del manumitit, ni el domini del manumissor, ni la forma de la manumissió, com s'observava abans; havent-hi afegit nous mitjans pels quals pugui concedir-se la llibertat als esclaus juntament amb la ciutadania romana, que és la única que actualment existeix²¹.

Instituta, 1, 5, 3²²

¹⁴ Es requeria però el domini quirítari sobre l'esclau, i feta de manera solemne. Instituta de Gai 3, 56

¹⁵ Publicada l'any 772 de la fundació de Roma en el temps de Tiberi, establí que els manumitits per mitjans no solemnes tan sols adquirien la llibertat llatina, equiparats als antics romans incorporats a les colònies llatines (*latinos Junianos*). Gai 3, 56

¹⁶ Gai 1, 26

¹⁷ Publicada a l'imperi d'August, l'any 18 dC., que establia que els esclaus que havien sofert condemna pels seus crims, si adquirien la llibertat pertanyien a la classe de dediticis; havia de tenir més de 30 anys i aprovat per un consell; en aquest sentit Gai 1, 18 i 19.

¹⁸ S'aplica als pobles que havien estat vençuts per Roma i es rendiren a discreció. Gai 1, 14

¹⁹ Recollides en el Codi llibre 7, títols 5 i 6.

²⁰ Encara que l'emperador Caracalla concedí la qualitat de ciutadans a tots els súbdits de l'Imperi, tan sols igualava als ingenus en els dominis de Roma, les diferències de naixement i la condició de llibert subsistí fins a Justinià, igualant ingenus i lliberts (Novel·la 78).

²¹ Fa referència a la llei Elia Sènica segons s'analitza en el títol següent.

Codi 7, 6 i Codi 7, 7

²² Gai 1, 12 Classificació dels homes lliures en ingenus i lliberts: dels lliberts

Gai 1, 14-15 Classificació dels homes lliures en ingenus i lliberts: dels ingenus: dels dediticis

Gai 1, 16-17 Classificació dels homes lliures en ingenus i lliberts: dels lliberts: dels ciutadans romans i dels llatins

En un sentit diferent s'expressa Gai 1, 18 Gai 1, 16-17 Classificació dels homes lliures en ingenus i lliberts: dels lliberts: dels ciutadans romans i dels llatins

Gai 1, 26 Classificació dels homes lliures en ingenus i lliberts: dels lliberts: de la diferència de condició entre els lliberts llatins i els dediticis: respecte les maneres per les quals es pot arribar a ser ciutadà romà.